

Ірина Приліпко

УДК 821.161.2:929 О. Бобикевич

**“...Я Є ВЕЛИКИМ ЧОЛОВІКОМ ДО МАЛИХ ІНТЕРЕСІВ”:
НАПІВЗАБУТА ПОСТАТЬ ПИСЬМЕННИКА
І СВЯЩЕНИКА ОЛЕКСИ БОБИКЕВИЧА**

Статтю присвячено постаті О. Бобикевича (1865–1902) – священика, педагога, громадського діяча, письменника. З’ясовано місце і роль О. Бобикевича в культурному та суспільному житті Галичини, розглянуто особливості його літературної та публіцистичної творчості, зокрема розкрито художню специфіку поетичних, драматичних і прозових творів автора.

Ключові слова: священик, інтелігенція, національна свідомість, поезія, оповідання, автобіографізм.

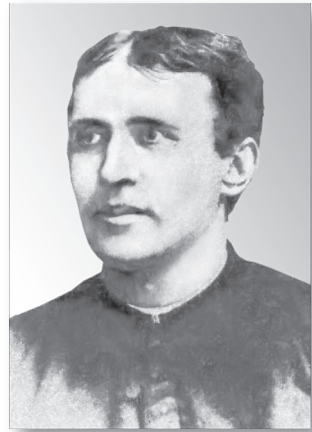
Iryna Prylipko. “...I Am a Great Man for Small Matters”: Half-Forgotten Figure of Writer and Priest Oleksa Bobykevych

The paper tells about O. Bobykevych (1865–1902) who was a priest, a pedagogue, a social figure and a writer. The author considers place and role of O. Bobykevych in the cultural and social life of Galicia. Peculiarities of literature and journalistic works by O. Bobykevych have been traced.

Keywords: priest, intelligentsia, national consciousness, poetry, story, autobiography.

Активізацією просвітницьких, громадсько-культурних процесів було позначене життя Галичини ХІХ – початку ХХ ст. Основну роль у створенні закладів освіти, організації культурно-просвітницьких заходів, у формуванні громадянської й національної свідомості галичан відіграло духовенство. У цьому руслі греко-католицькі священики як провідна верства суспільства (невипадково актуальним

у ті часи був вислів “нема Руси: є тільки хлоп і поп”) своєю активною душпастирською й суспільною діяльністю, свідомою національною позицією піднімаються до рівня прогресивної інтелігенції, виконуючи роль просвітителів народу, будителів його свідомості. Велике значення в цьому належить М. Устияновичу, А. Могильницькому, М. Шашкевичу, І. Вагилевичу, Я. Головацькому, М. Вербицькому. Гідним продовжувачем починань своїх попередників був Олекса Христофорович Бобикевич (1865–1902) – греко-католицький священник, письменник, публіцист, педагог, громадсько-культурний діяч.

Народився О. Бобикевич у Малих Дідушичах на Стрийщині в родині греко-католицького священника Христофора Бобикевича. Мати померла, коли Олексі минуло лише шість тижнів. Про батька О. Бобикевич писав: “Се активний діятель з 48-х років, оден з найперших піонерів руськості в добі відродження. <...> Мій отець – се незрівняний тип старого руського священника-патріота. <...> Єго живий приклад, єго оповідання про давні часи, коли то рідна правда зі сну будилась, збудили і у мене глибоке почуте руськості і гаряче бажання для тої Руси жити і потрудитись” [1, 113]. Навчався О. Бобикевич у Львові – у гімназії (закінчив 1884 р.) та в духовній семінарії (1884–1888 рр.). “Окінчивши богословіє, я кинувся в життє з шаленим бажанням праці для народу. Я виріс “в кухні”, знав нарід докладно і любив єго сердечно. Однако я бажав ширшої арени публічної і покинув’єм дуже добру адміністрацію і перенісся на сотрудництво до Стрия. <...> В Стрию я взявся широ до праці душпастирської і народної” [1, 115], – писав О. Бобикевич в “Автобіографії”. У Стрию О. Бобикевич поєднував духовну й педагогічну працю: був священником і викладачем української та німецької мов у Стрийській гімназії. Проте в кінці 1897 р. його звільнили через політичну діяльність. Дружина О. Бобикевича – Осипа Бобикевич-Нижанківська (1867–1952) – громадська й культурна діячка, перша голова Товариства руських жінок, урядниця страхового товариства “Дністер” та “Каси задаткової”, активістка музичного товариства “Боян”. Подружжя Бобикевичів мало трьох дітей (одна дитина померла). Син, Остап Бобикевич, став інженером-агрономом і композитором. Донька Неоніла (у заміжжі Селезінка) – громадська діячка, керівниця Товариства українських жінок, організаторка перших дитячих садків на Стрийщині, гідна продовжувачка просвітницької справи свого батька. “У свій час оселя Бобикевичів була осередком освітнього і культурного життє міста. У будинку побували відомі люди – Андрій Шептицький, Соломія Крушельницька, Ольга Дучимінська, Йосиф Стадник, Іван Тобілевич, Ірина Вільде та ін. Майже два тижні прожив тут хворий Іван Франко” [17, 191]. Узимку 1900 р. О. Бобикевич страждав від сильного головного болю, пізніше втратив зір, що було наслідком пухлини головного мозку. 8 грудня 1902 р. він пішов із життє.

У спогадах О. Бобикевич так писала про свого чоловіка: “Я хоч і не мала поняття, як чоловік потрафить у таким скорім часі залагодити стільки справ та змін, як і на що ті зміни мають у життє ввійти, та скоро зорієтувалася, що завданням Олекси як священника є праця для народу. У мене вкорінилася певність, що священник зобов’язаний жити для народу і що той обов’язок має бути у нього на першім місці. <...> Як чудово умів в’язати релігію з просвітою! А ті проповіді його, виголошені з небуденною силою!” [16, 156, 163]. Справді, душпастирська й педагогічна діяльність О. Бобикевича органічно

поєднувалася з активною громадсько-культурною роботою. Діяльність ця мала проукраїнське спрямування. Про своє національне усвідомлення й формування громадянської позиції О. Бобикевич писав: “До 6-ї кляси числив я себе до “твердих” [москвофілів. – *І. П.*], бо мій отець належить до великих поклонників “Слова”, “Пролома”, “Галичанина” і т.д. [часописи москвофілів. – *І. П.*]. В 7-й клясі прийшов до нас, окончивши 3 літа служби військової, Володимир [Семенович – громадський діяч, лікар, редактор тижневика “Україна” в Чикаго. – *І. П.*], нинішній доктор американський. З ним увійшло в нашу клясу нове життя. Він, яко старший віком від нас всіх, заволодів нами, збудив охоту до організації і до праці народної та літературної. <...> В часі сеї роботи мої переконання політичні змінились. Під впливом творів українських письменників я став загорілим “народовцем”” [1, 113–114]. Будучи активістом партії народовців, О. Бобикевич розумів українців як окрему націю, виступав за єдність усіх українських земель, за єдину українську мову на основі народної говірки.

“Душею просвітнього руху Стрийщини” [18, 141] назвав український мовознавець і культурний діяч Василь Верниволя (В. Сімович) О. Бобикевича. О. Бобикевич згадувала: “Уже самі його проповіді учили людей, що без просвіти ні молитва, ні праця не піде в хосен. Заложив читальню “Просвіти”. Не було відповідного приміщення – вдавались до різних приватних помешкань. Позакладав “крамниці” <...>. Д-р Олесницький, д-р Охрїмович, Олекса запряглися до тяжкої праці: закладання “Каси задаткової”. Заклали велику народну твердиню, яка довгі літа рятувала людей” [16, 158–159].

Разом із Євгеном Олесницьким (адвокат, політик, видавець “Руської історичної бібліотеки”, організатор кооперативного руху, голова товариства “Сільський господар”, член проводу Української національно-демократичної партії) та Остапом Нижанківським (священик, композитор, музикант, підприємець, директор крайового господарсько-молочарського союзу, депутат Галицького сейму) О. Бобикевич належав до “Стрийської трійці”, що стала гідною спадкоємницею й продовжувачкою громадсько-культурного, просвітницького й національно-патріотичного чину “Руської трійці”. Показова характеристика О. Бобикевича Є. Олесницьким: “<...> дуже ідейний; чутка, поетична натура; син завзятого москвофіла, одначе гарячий і свідомий українець, до всякої народної роботи охочий і дуже придатний. З таким товаришем і робітником можна було піднятися і до найтяжчого подвигу, і ми підіймалися і трудилися спільно, і багато вислідів з цього труду лишилося в Стрию і в Стрийщині. Ціла низка читалень і крамниць у повіті, значний під’єм свідомості в народі, організація Стрийщини в усіх напрямках – це вислід тої роботи. Спеціально присвячувався Бобикевич справам стрийського міщанства. Він був довголітнім головою “Міщанської Бесіди”, зорганізував міщанство на Ланах, побудував там дім “Міщанської Читальні”, заложив і вів “Міщанську Торговлю”. Він посвячував цій справі увесь час, кожную вільну хвилину, та взагалі не бракувало його при ніякій праці” [19, 142]. Певно, мало було сфер діяльності, де б не доклав своєї праці цей активний та небайдужий до громадсько-культурних справ панотець: він був секретарем та головою “Просвіти”, співорганізатором і секретарем суспільно-політичного товариства інтелігенції Стрия і повіту “Підгірська Рада”, співорганізатором “Каси задаткової” та хорového товариства “Стрийський Боян”, редактором і видавцем журналу “Бібліотека музикальна”. “Крім того, заложив’єм на передмістях 2 читальні і при них 2 склепи християнські [крамниці]. <...> їжджу по селах, закладаю читальні і крамниці, люструю їх, держу відчити і промови. <...> Словом, я є великим чоловіком до малих інтересів” [1, 116–117], – писав О. Бобикевич в “Автобіографії”.

Художні твори О. Бобикевича друкували в тогочасних виданнях “Діло”, “Зоря”, “Зеркало”. Упродовж 1885–1887 рр. у цих часописах були опубліковані

вірші О. Бобикевича “Многонадійному”, “Було, а нині”, “І знов могила...”, “Корабель”. “Олекса Бобикевич був працювитою і скромною людиною і не турбувався долею своїх творів. Писав він для вузького кола своїх знайомих і близьких. Тому не все, що писав, віднайдено” [17, 185], – зазначає упорядника творів письменника Марія Ващишин. Причинами того, чому О. Бобикевич мало часу приділяв літературній творчості, можна вважати його значну громадську зайнятість, а також негативну оцінку І. Франка, який у статті “Наше літературне життя в 1892 році” (“Зоря”, 1893, № 1, 2) писав: “І не можна сказати, щоб у нас не було талановитих, хоч і починаючих писателів, навіть між наймолодшими. Візьміть хоч би д. Бобикевича. Його оповідання “Іван Туз” свідчить про дійсний талант, про щире намагання до реального зображення, до докладної обсервації фактів, а проте яке ж прикре почуття безсильності і вбожества лишає на нас сей ескіз!” [20, 18]. Сам О. Бобикевич зізнавався в “Автобіографії”: “За безчисленними заняттями я покинув літературу. До сего причинилась також неприхильна критика д-ра Франка моїх новел, друкованих в “Зорі” [1, 116]. Необережні слова І. Франка, відтак, пригасили бажання продовжувати писати художні твори. Уже після смерті О. Бобикевича І. Франко, відгукуючись про нього, зазначив: “При кінці минулого року вмер у Стрию молодий іще священик Олекса Бобикевич, звісний у цілім повіті невтомний робітник на полі освіти та організації, особливо серед стрийського міщанства, при тім талановитий письменник і поет [курсив мій. – І. П.], якого вірші й повістки містила давніше “Зоря”. <...> Було б дуже пожадано якби сім’я покійника оголосила друком бодай вибір найліпшого з тих його писань. Покійник полишив по собі щирий жаль усіх, що його знали, як людина щира, чесна і безмежно віддана справі піднесення рідного народу” [21, 371].

Поетичним творам О. Бобикевича (написані бойківським діалектом) властиві ліризм, поетика народної пісні, народнопоетичні, інтимно-особистісні мотиви. “У гаю” – один із перших віршів О. Бобикевича, до якого в 1884 р. О. Нижанківський написав солоспів, присвячений О. Нижанківській – майбутній дружині О. Бобикевича. Інтимно-особистісним спрямуванням позначені вірші “Було, а нині” (“Зоря”, 1887, № 4; з підписом “Александр Б”), “Верніться, сні мої прекрасні...” (музику написав Остап Нижанківський), “Пролог і епілог до моїх ненадрукованих поезій” (“Зоря”, 1886, № 11; під криптонімом “А.Б.”).

Окремі вірші О. Бобикевича можна зарахувати до громадянської лірики (“Єдність”, “Многонадійному..!”, “Витайте нам, гості!”). У сатиричному творі “Єдність” (“Зеркало”, 1885, ч. 6; з підписом “Олексейко”) критично висвітлюються суперечки між народовцями (“м’якими”) та москвофілами (“твердими”): “В історії будуть писати / О народі славнім, кріпкім, / Бо кріпко бивсь “твердий” з “м’яким”, / Лицарсков смертев – повмирили...” [5, 10]. Вірш засвідчує переконання О. Бобикевича в необхідності єднання різних політичних сил. “<...> я прийшов до переконання, що борба партійна до нічого доброго не веде, що ми, русини, повинні єднатися, а не сваритися” [1, 115], – писав він в “Автобіографії”.

У вірші “Многонадійному..!” (“Зоря”, 1887, № 12) поет звертається до свого сина Остапа й в алегоричній формі показує йому, що великі сподвижники подібні до сонця, яке відразу не сяє й не пече, а “тихенько встане / Із-за гори, сповите млоу, <...> / Та йде потім світити світу, / Людей будить, живити цвіти...” [8, 12]. Натомість, “дрібненькі всі “музики”” [8, 12] подібні до сонця, яке зранку “запече, засяє, – / То потім в хмару ся ховає” [8, 12].

Показовим є вірш “Витайте нам, гості!” (“Діло”, 1901), написаний із нагоди відкриття Народного дому в Стрию 1 січня 1901 р. (О. Бобикевич був одним із ініціаторів цієї акції). На його слова О. Нижанківський написав кантату,

якою починався концерт на честь зазначеної події: “Весело сміються сі стіни нові, / Не золотом вбрані, но рідні, свої, / І радісно б’ється днесь серце нам всім, / Готовий, готовий стоїть вже наш величний / народний дім” [2, 14]. Показовий діалог “рускої матінки” зі своїми синами: “О руская матінко! Чим ти ся звеличаєш? / Чим ти ся звеличаєш? що гаразду не маєш?.. / Ой, звеличуся синами. Ой, звеличуся синами / Та добрими дітоньками. / Бо вже за матінку дбають / Та рідну хату оновляють. / Гей, до слави, до нового життя, / Щоби жила, щоби цвила од віка до віка / Сильна, кріпка, як Бескид, як Бескид, / Щоби слава розходилась на весь світ, на весь світ, / Прийми ж, руска ненько, сей народний дім, / Сю рідну хату, солодку нам всім. / Най буде твердинев супроти врага, / Нам огнищем буде і світла, і тепла. І най нас з’єднає у згоді й любові <...>” [2, 14].

Тугою пронизаний вірш “І знов могила! знов землю копають!” (“Діло”, 1885, № 19), присвячений філологові, авторові українсько-німецького словника, засновнику товариства “Просвіта” Євгену Желехівському (1844–1885), який передчасно пішов із життя. Релігійні мотиви звучать у вірші “Корабель” (“Душпастир”, 1893, № 5), приуроченому до 50-літнього ювілею єпископства Папи Льва XIII (1810–1903). В алегоричній формі автор зображує церкву – корабель, якому не старшні світові бурі, “Бо наперед Керманич могутий / Стоїть із знаменем Христа” [7, 13]. Очевидно, під образом Керманича мався на увазі Папа Лев XIII. Поет закликає рибалку приєднати свій човен до могутнього корабля й пливати з ним, а також молитися “о Кораблі тім дужім, / Щоб кріпко плив посеред хвиль бурних: / Молись о тім Великім, Святім Мужі, / Що править в лад, хоть вітер не затих” [7, 14].

Поема “В небі” (1900; окремим виданням опубліковано вже після смерті автора) – своєрідний політичний протест проти жандармської сваволі й несправедливих виборів 1897 р. Написаний твір на основі трагічних подій у лютому 1897 р. в с. Чернієві Станіславського повіту (сучасна Івано-Франківська область). Під час виборів до державної ради спостерігалися нечесні дії, що порушили права і руських послів, і всього українського населення. Селяни, котрі побачили махінації з їхніми голосами, виступили із протестом і стали жертвами жандармської сваволі, з-поміж них – убитий жандармом народний виборець Петро Стасюк. Брамю до раю йому відчиняє сама Мати Божа й голову “цвітами вінчає” [4, 21], адже він “поклав душу за народні права” [4, 20]. Політичний і патріотичний зміст поеми увиразнюється у словах Петра Стасюка, у його переконанні, що “хлоп руський з твердого сну встане / І свою хату замітати стане!” [4, 20], у його зверненні до Божої Матері: “А сі кревою пописані груди, / Се лист до Тебе від бідного люду: / Щоб помогла-сь їм в борбі за свободу, / Щоб пізнав ворог, якого ми роду” [4, 21].

Мала проза О. Бобикевича прикметна реалістичністю зображення, легким гумором, першоособовим наративом, автобіографізмом (автор переважно відтворює власні враження, епізоди з пережитого). В оповіданні “На село!” (“Зоря”, 1886, № 17; під криптонімом “А.Б.”) герой-натор, пан Микола, висловлює свою втому від життя в місті, його вічної метушні, неспокою, прагне відпочинку в селі. Особливої прикrostі завдають герою сусіди по помешканню, діти, які галасують під вікнами. Як контраст до неспокоїного міського життя постають у спогадах наратора дитячі роки, проведені в селі. Проте це було давно, тепер же пан Микола страждає від безсоння й нервових розладів, тому ніде не може знайти спокою, навіть у селі, куди їде з метою відпочити. В іронічно-гумористичному тоні автор розпитує пана Миколу після його чергового повернення до Львова: що ж йому заважало відпочити (з-поміж

причин, що заважали, – мухи, птахи, лопотіння праниками жінок, які прали біля ставка, поросся, що намагалося зайти в кімнату, качиний галас тощо). Урешті пан Микола на запитання автора, куди ж він вибереться з міста на це літо, відповідає: “На своє ліжко – он де!” [10, 32].

В автобіографічному творі “По матурі” (образок із життя) (“Зоря”, 1892, № 2) у властивій для автора першоособовій манері відтворені враження від складання “матури” (іспиту на атестат зрілості): “Вечером 16 червня 1884 р. мене назвали “дозрілим”. <...> Господи! Що то за радість була тоді! Безперечно, була би ще більша, коли б були в кишені гроші <...>” [14, 32–33]. Наратор намагається згадати не лише події, а й почуття, які викликала ця знакова в його житті подія: “Я, пишучи отсі стрічки, не годен вже наново відчувати й описати радості і взагалі тих чувств, які наповняли мою душу того пам’ятного вечора. Я собі лише десь-щось можу пригадати і пригадую собі, що були се чувства, зовсім не схожі з тими, які звичайно бувають у хвилях радості. Так, приміром, ся обставина, що не було гроша, не гризла мене і не боліла, а радше “гнівела”. Як можна, щоби я, “дозрілий”, – і не мав гроша?! Мене якось аж майже дивувало, що моя господиня ходить у тій самій сукні, що вчора ходила <...>. Мене дивувало, як могло довкола мене нічо не змінитися” [14, 33]. Усвідомлення й відчуття змін стає виразнішим, коли герой-наратор бачить свого товариша, який іще тільки завтра має здавати “матуру”, і тоді, коли він прокидається після “страшного” сну, в якому йому снилося, що він ще не здав “матури”: “Я отворив одне око. <...> Я нагадав собі, що я вже по матурі; потер чоло, немов хотів прогнати вражінє сну, і усміхнувся щасливо. Отся хвиля найбільше вбилася мені в пам’ять. Здаєсь, що вона була найщасливішою” [14, 35]. Відчуття себе “дозрілим” утверджується під час відвідин гімназії наступного дня “по матурі”: “Мною заволоділо чувство таке, як коли гарного маєвого ранку згадаєш зимові морози. Чому то мені тепер ніхто не має права сказати: “Сідай, маєш третю!” Я собі панок!” [14, 36]. На відміну від своїх товаришів, які святкували й відсипалися після іспитів, герой-наратор поспішає в село, до батьків: “Так мені спішно було відотхнути свіжим сільським воздухом і побачитись серед своїх!..” [14, 38].

Оповідання “Іван Туз” (авторське жанрове визначення “нарис”) (“Зоря”, 1892, № 7) написано на основі спогадів письменника про своє навчання у Львові. Враження від міста, навчання, сум за рідною домівкою й родиною пов’язані з запахом залізничного диму, який відроджує згадки у вже дорослого автора: “Для ученика, що ходить до школи в місті, а особливо у Львові, і проживає далеко поза родинним домом, нема приємнішого запаху над запах залізничного диму. <...> Згаданий запах нагадував мені завсідги хвилю від’їзду на “вакації”; коли я ним віддихав, мені на хвилю здавалось, що їду додому. <...> Ідучи по матурі фякром вулицею “колієвою” на дворець з великим студентським куфром на козлі, я віддихав тим дивним запахом та згадував дитинні хвилі з життя гімназії, згадував свій похід з Грицьком, згадував радість, з якою я завсідги вибирався на вакації...” [6, 38–39].

Саме на вокзалі (двірці) автор зустрічає свого шкільного товариша – Івана Туза. Ця випадкова зустріч, як і запах залізничного диму, пробуджує спогади про шкільні роки і, зокрема, про особу Івана Туза. Автор ловить себе на думці, що хоча він ходив з Іваном Тузом сім років до одного класу, проте так і не зрозумів його, адже Іван Туз був “найдивніший тип у нашій клясі” [6, 40]. Однією з рис Туза була “якась дивна, наполовину наївна, наполовину злобно-іронічна усмішка” [6, 40]. З-поміж здогадок і припущень ніхто багато про Туза не знав, крім одного – він був дуже вбогий. Автор сподівається, що нагода поспілкуватися з колишнім однокласником під час очікування поїзда дасть змогу пізнати цю людину: “Мені закортіло наскрізь переглянути того

чоловіка, хотілось обеззброїти його від його страшної зброї, хотілось з тих мовчазних, гірко чи злобно усміхнених уст добути хоч одне щире слово...” [6, 42]. Намагання наратора викликати Івана Туза на щирі розмови не мали успіху. Прагнучи з’ясувати причини дивацтва Туза, його суму й відчуженості, автор висловлює припущення, що він “залюблений” і поет. Урешті Туз пояснює, що його дивний вигляд і поведінка зумовлені вічним відчуттям голоду й убогістю: “<...> у гімназії не раз, як нині не їм, а не знаю, де завтра візьму. <...> можна бути сумним і марним не лише з любови, але і з г о л о д у” [6, 44–45].

Критика галицьких москвофілів, зокрема їхніх намагань відректися від усього рідного, українського, розмовляти російською мовою й бути “настоящими русскими”, репрезентована в комедії О. Бобикевича “Настоящі” (1893; надрук. після смерті автора в часописі “Руслан”, 1903, ч. 95; за твором була поставлена вистава зусиллями стрийської “Просвіти”). Як відомо, у середовищі галицької інтелігенції з середини ХІХ ст. провадили свою діяльність народовці (українофіли, “м’які”) та москвофіли (“тверді”). Народовці зближувалися з народом, розмовляли його мовою, відстоювали ідею окремішності української нації, єдність Галичини й Наддніпрянщини. Натомість москвофіли бачили українців частиною російського народу, а розвиток України – у складі Російської імперії. Розбіжності між ними особливо виявлялися в питанні мови: якщо народовці говорили й писали народною мовою, то москвофіли – язичієм, “руським язиком” (суміш церковнослов’янської, української, польської, російської мов).

В. Верниволя (В. Сімович) у передмові до видання твору писав: ““Настоящі” – то не ті прості, звичайні, природні, справжні, отже, дійсно настоящі люди, що беруть життя як треба та здоровими очима на світ дивляться. Це всі ті, що відійшли від здорового природного організму в Західній Україні, ті, що чи віру стратили в будучність свого народу, чи “задля ласки панської та лакіинства лукавого” сказали собі, що не здатен він сотворити свою власну культуру, зажити своїм окремим власним національним життям – і самі той народ галицький тягли до Московщини, стараючись прищепити йому московську культуру, московську мову, зробити зі себе та з українського народу Галичини – настоящих москалів” [18, 140]. На прикладі героя комедії пана Боровича письменник засобами сатири й гумору показує прагнення певної частини тогочасного панства стати “настоящими русскими”. У творі бачимо й певні автобіографічні моменти (у першій редакції дія мала відбуватися в родині священика). Ситуації, образи героїв, ідейне спрямування п’єси в багатьох аспектах нагадують комедію М. Куліша “Мина Мазайло”. Герой твору, пан Борович, занедбавши господарство, “взявся до тої політики” [12, 48] і вважає себе “настоящим русским” [12, 55]. Комічний пафос створюють епізоди читання Боровичем видання москвофілів – “Галицької Русі” (газету ж “Діло” – видання народовців – він не визнає принципово), його намагання зрозуміти російську мову. “Проганяє політику” син Остап, який удає із себе “настоящего русского” і своєю мовою та поведінкою відбиває в батька бажання розмовляти московською мовою й цуратися всього українського. Борович відтак усвідомлює, що насправді він нічого не розуміє в політиці, і вже не хоче бути “настоящим русским”: “Куди мені до “настоящего”? Диви, як виглядають правдиві “настоящі” (Показує на Остапа). Сердиті, надуті, цураються вітця, матері, а говорять так чудно, що такий “настоящий”, як я, нічого не розуміє. <...> Ой, синку, добру ти мені дав науку! <...> Вже завтра викину всі газети” [12, 63].

У творчій спадщині О. Бобикевича значне місце займає публіцистика. Суспільним, політичним, мистецьким темам присвячено низку статей, друкованих у часописах “Діло”, “Свобода”, “Батьківщина”, “Посланник” та ін.

Показовою є стаття “Народовець о “новій ері”” (“Червона Русь”, 1891, № 20; з підписом “Щирий народовець”). Автор пояснює, чому він, за переконаннями народовець, відіслав свою статтю у видання галицьких москвофілів: “<...> я переконався, що тактика, яку веде Ваш орган, найлучше заступає інтереси нашого народу в цілій тій новій ері. А переконався я о тім помимо того, що не належу до Вашої партії і зовсім не поклоняюсь ідеї об’єднання і общерускості. Я говорю відверто, бо в столбцях Вашої газети я доглянув далеко більше толеранції, навіть для цілком противних переконань, як в других газетах. І для того прошу Вас о поміщенє сего моєго голосу, хотя, може, він і не згідний з Вашими переконаннями. Добро народа повинно стояти понад партійними інтересами <...>” [9, 83]. О. Бобикевич висловлює обурення із приводу розбрату в середовищі галичан, частина яких належить до москвофілів, частина – до народоців. Автор наголошує, що не розбрат, а єднання має бути між різними політичними силами. Переймається Бобикевич і проблемою виборів, зокрема тим, яким має бути народний посол (депутат). Він висловлює переконання, що депутат не має бути замішаний у міжпартійних суперечках: “Мені здається, <...> що головною і найголовнішою чертою народного посла повинна бути незалежність від нікого і нічого, хіба від голосу народа. <...> То ж наша інтелігенція разом з селянством на провінції повинна зійтись і порозумітись і оглянутись за кандидатом правим а вполні незалежним, без огляду на то, до котрой партії він себе причисляє, щоб лиш міг і хотів заступити в думі державній інтереси нашого галицького народа <...>” [9, 86–88].

Цікавий виступ (“відчит”) О. Бобикевича на вечорі “Міщанської Бесіди” в Стрию 29 жовтня 1893 р. (виданий окремою брошурою у Львові 1911 р.) “На спомин святочного обходу 100-літніх роковин уродження Маркіяна Шашкевича”. Найбільшою заслугою М. Шашкевича, на переконання О. Бобикевича, є використання живої народної мови в літературних творах: “Не штука написати яку-небудь книжку нашою рідною мовою тепер, коли ми вже все і всюди тої мови в письмі уживаємо, але штука була велика заговорити і заспівати на письмі тою мовою тоді, коли ніхто її не уживав, коли нею говорив лише хлоп у курній хаті, прибитий панщиною” [11, 91]. З мовою, на думку автора, безпосередньо пов’язана національна самосвідомість народу, і тут також велике значення праці Маркіяна Шашкевича: “<...> то тоді то була штука проголосити тою мовою, що той хлоп, котрий нею говорить, має право називатись русином так, як чех – чехом, поляк – поляком <...>, що той холоп повинен мати таке право до просвіти і людскости, як кождий чоловік” [11, 91].

З метою доведення самотності українців (русинів), О. Бобикевич удається до історичних проєкцій, показуючи, що від давнини “була в нас своя культура, просвіта <...>, свої громадські порядки” [11, 92]. Проте віднедавна простий народ не має змоги навчатися своєю рідною мовою, чути нею Боже слово, адже, як справедливо визнає автор, більшість священників не мають національної свідомості, спольщені: “Одинокими письменними людьми на Русі були попи і дяки, та і вони, учені в польських школах, – навіть слово Боже голосили по-польськи <...>. Цілий наш нарід руський складався тоді з двох станів – з хлопського і з польського. Нігде руської книжки, нігде руського слова писаного не побачиш, нігде руської мови не почувеш, хіба у курній хаті. Священники говорять дома по-польськи або по-німецьки, а діти їх пристають до польського повстання. Проповіді голосять по-польськи або мішаниною польської мови з церковщиною” [11, 93–94]. Проте з-поміж денационалізованого духовенства виокремився свідомий своєї народності отець Маркіян Шашкевич, який разом зі своїми побратимами в 1837 р. уклав і видав “Русалку Дністровую”: “Каже Маркіян Шашкевич, що пора би вже і русинові встати, бо інші народи вже давно

повставали. Говорить о Бозі, о руській вірі, о руськім серцю, а так красно усе і то сею мовою, котрою мати над колискою співанки співала” [11, 95].

Своє зацікавлення театром О. Бобикевич засвідчив заміткою “Письма з краю. Зі Стрия (Про гостину руського театру)” (“Діло”, 1901, № 84) і театрознавчою рецензією “Власть тьми. Драма Льва Толстого. Вражіння з народного руського театру” (“Діло”, 1901, № 120–123). Про свою небайдужість до театру О. Бобикевич писав: “Кожду нову штуку, яку виставляв львівський театр, я мусів пізнати <...>. Можу сказати, що єсьм добрим знатоком театру, але в життю мені се на нічо не здалося, хіба що аранжую деколи аматорські представлення” [1, 114]. У замітці “Письма з краю. Зі Стрия (Про гостину руського театру)” автор, зокрема, констатує, що 24 вистави, які зіграв народний театр у Стрию, показали, що його репертуар “досить убогий” [13, 117]. О. Бобикевич указує на позитивні й негативні, на його думку, особливості вистав. З-поміж авторських спостережень і такі: “Карпенкова драма “Сербин”, знана з друку, мимо гарного підкладу історичного єсть дуже слабим твором сценічним. З перекладів чужих штук на першому місці стоїть “Власть тьми” Толстого” [13, 118]. Позитивно відгукується О. Бобикевич про гру акторів і постановку п’єс.

У театрознавчій рецензії “Власть тьми. Драма Льва Толстого. Вражіння з народного руського театру” Олекса Бобикевич дає позитивну оцінку виставі за драмою Льва Толстого “Власть тьми”. Висвітливши сюжет, автор докладно проаналізував образи героїв, акторську гру. Високо оцінює він і сам твір російського письменника, зауважуючи його реалістичність, життєвість і те, що Л. Толстой не лише змальовує “широку душу того російського простолюдина”, а й “любить її і нам каже її любити; хоть вона тьмою пририта, грішна, а однак достойна любові, бо людська <...>. Він оправдовує її з гріхів, оправдовує тою тьмою, серед котрої вона блукає <...>” [3, 126].

Доповнюють уявлення про багатогранну діяльність О. Бобикевича його проповіді й промови: “Проповідь, виголошена в день поминального Богослуження за упокій душі бл. п. Маркіяна Шашкевича” (виголошена 5 грудня 1893 р. в Бережанах, надрукована в церковному часописі “Посланник” 1893 р., ч. 32, 24), “Промова в день торжественного 60-літнього ювілею священства Папи Льва XIII” (виголошена в Стрию 8 травня 1898 р. й надрукована в “Душпастирі” 1898 р., ч. 13, 14) та ін. Зокрема, у “Проповіді, виголошеній в день поминального Богослуження за упокій душі бл. п. Маркіяна Шашкевича”, продовжуючи тему свого виступу “На спомин святочного обходу 100-літніх роковин уродження Маркіяна Шашкевича”, О. Бобикевич увиразнює значення діяльності священника-просвітителя М. Шашкевича. Проводячи паралелі з біблійними пророками, автор стверджує, що роль М. Шашкевича в долі західноукраїнського населення була подібною до ролі Мойсея для єврейського народу. І хоча М. Шашкевичу, як і Мойсею, не судилося побачити “обітованої землі”, проте “пісня єго остала і тихим голосом понеслась по землі Галича і кликала понад отвореними могилами: “Вставай, браття, вже сонце високо! <...>” [15, 102]. Автор наголошує на єдності духовного, громадянського, культурного чину М. Шашкевича, для якого любов до Бога й любов до народу взаємозумовлені та взаємопов’язані: “От така-то тота любов – наскрізь Христова. Отже, Маркіян не лише чоловік, але чоловік-християнин, священник-патріот <...>” [15, 104].

Проживши всього 37 років, О. Бобикевич проте встиг багато зробити на душпастирській, культурній, громадській, просвітницькій, літературній ниві, а тому є поважною постаттю в галереї західноукраїнських просвітителів, священників-патріотів. Як гідний продовжувач традицій М. Шашкевича, Я. Головацького, І. Вагилевича, М. Устияновича, О. Духновича, А. Могильницького та ін.,

О. Бобикевич був багатогранною особистістю, поєднував духовну, громадсько-культурну та літературну діяльність, глибоко усвідомлюючи і належно виконуючи свою місію – бути священиком-патріотом. “<...> я не розумію священика, доброго священика, котрий любить Бога і служить йому, а нарід свій не любив би. Він же вийшов з того народу і жив серед него. Він же має приклад на самім Христі Спасителі, котрий так дуже любив той нарід, з котрого вийшов яко чоловік” [15, 104], – наголосив О. Бобикевич в одній зі своїх проповідей.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бобикевич О.* Автобіографія // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 113–117.
2. *Бобикевич О.* Витайте нам, гості! // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 14.
3. *Бобикевич О.* Власть тьми. Драма Льва Толстого. Врaжіння з народного руського театру // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 121–134.
4. *Бобикевич О.* В небі // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 15–22.
5. *Бобикевич О.* Єдність // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 9–10.
6. *Бобикевич О.* Іван Туз. Нарис // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 38–46.
7. *Бобикевич О.* Корабель // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 13–14.
8. *Бобикевич О.* Многонадійному..! // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 12.
9. *Бобикевич О.* Народоvecь о “новій ері” // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 82–88.
10. *Бобикевич О.* На село! // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 24–32.
11. *Бобикевич О.* На спомин святочного обходу 100-літніх роковин уродження Маркіяна Шашкевича // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 90–100.
12. *Бобикевич О.* “Настоящі”. Комедія в одній дії // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 48–66.
13. *Бобикевич О.* Письма з краю. Зі Стрия. (Про гостину руського театру) // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 117–121.
14. *Бобикевич О.* По матурі. Образок з життя // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 32–38.
15. *Бобикевич О.* Проповідь, виголошена в день поминального Богослуження за упокій душі бл. п. Маркіяна Шашкевича // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 100–106.
16. *Бобикевич-Нижанківська О.* Спомини з моїх років // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 152–181.
17. *Ващишин М.* Рідну правду зі сну будив // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 182–194.
18. *Верниволя В.* Із передмови до комедії О. Бобикевича “Настоящі” // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 140–141.
19. *Олесницький Є.* Із спогадів // Бобикевич О. Твори / Упоряд. М. В. Ващишин. – Львів: Каменяр, 2000. – С. 142.
20. *Франко І.* Наше літературне життя в 1892 році // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Київ: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 29. – 1981. – С. 7–22.
21. *Франко І.* Олекса Бобикевич // Франко І. Зібрання творів: у 50 т. – Київ: Наукова думка, 1976–1986. – Т. 34. – 1981. – С. 371.

Отримано 15 лютого 2017 р.

м. Київ